

SOCIETATEA LUCRĂTORILOR TIPOGRAFI „UNIREA” DIN IAȘI, 1880—1922 *

MARIA HUMINIC-TECLEAN, CONST. CLOȘCA

În istoria mișcării muncitorești din țara noastră, un loc însemnat îl ocupă luptele revoluționare ale lucrătorilor tipografi. Prin combativitatea și avangardismul de care au dat dovadă, aceștia s-au situat în permanență pe o poziție social-politică avansată, alături de cele mai înaintate categorii de muncitori, în lupta împotriva exploatării, pentru echitate socială, pentru socialism.

Datorită condițiilor specifice de muncă, tipografiile au fost primii, în cadrul mișcării muncitorești din țara noastră¹, care s-au organizat în scopul luptei contra exploatării (Casa de prevedere și economii a lucrătorilor tipografi din București, 24 august 1858)², primii care au înțeles că alături de patroni nu vor reuși niciodată să-și cucerească propriile lor revendicări³.

Cercetarea formelor organizatorice — care se denumeau corporații, asociații, societăți, case de ajutor reciproc, sindicate — la nivelul ora-

* Societatea a continuat să existe și să desfășoare o activitate destul de palidă, alături de Sindicatul lucrătorilor tipografi, până în anul 1944.

¹ V. Maciu, *Inceputul mișcării muncitorești și al celei socialiste. Mișcări țărănești în anii 1864—1878*, în „Istoria României”, vol. IV, Acad. R.P.R., 1964, pp. 488—494.

² Const. C. Angelescu, *Contribuții la istoricul Asociației lucrătorilor tipografi din România*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie”, Iași, II, 1965; I. Saizu și D. Șandru, *Știri despre Asociația lucrătorilor tipografi din București și activitatea lui Ion Ionescu de la Brad, ca președinte al ei*, în „Studii și cercetări științifice” — Istorie, Iași, XIII, nr. 1, 1962.

³ I. Iacoș și V. Petrișor, *Aspecte din lupta pentru transformarea asociațiilor de ajutor reciproc din vechea Românie în organizații bazate pe lupta de clasă*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, III, nr. 6, 1957; N. Munteanu, *Gazeta „Analele tipografice” 1869—1872*, în revista citată, I, nr. 3, 1955.

șului Iași dezvăluie interesante aspecte ale contribuției muncitorilor tipografi ieșeni la lupta generală, organizată, pentru impunerea unor revendicări economice și politice, ne permite cunoașterea unor acțiuni concrete de luptă — expresie a creșterii conștiinței lor politice.

Materialul documentar despre cea mai veche formă de organizare a muncitorilor tipografi din Iași, și anume Societatea „Unirea”, fiind în cea mai mare parte inedit, ne vom îngădui în cele ce urmează a prezenta un istoric al acestei Societăți (înființare, cadrul de organizare, conținutul și eficiența luptei și alte aspecte), în mod mai amănunțit.

După un manuscris ce conține memoriul trimis de Al. Constantinescu⁴ în 1924 Casei Centrale a Meseriilor⁵ rezultă că Societatea datează din 1881, autorul aducând mărturia a „vreo patru inși lucrători tipografi care supraviețuiesc acelor timpuri”. În privința datei înființării acestei Societăți, ni se pare interesant de luat în seamă și un document original din octombrie 1933. Este vorba despre o cerere de ajutor bănesc a unui vechi muncitor tipograf, Constantin Mălăescu, document în care acesta relatează că a fost membru fondator al Societății „Unirea” în anul 1880⁶.

Societatea a funcționat vreo zece ani, activitatea desfășurându-se într-o măsură mai mică între 1891 și 1900 de o altă asociație a tipografilor intitulată „Albina”. Firul continuator al tradiției de organizare a tipografilor ieșeni poate fi urmărit datorită faptului că există un prețios proces verbal din 1 noiembrie 1901 cu privire la constituirea la Iași a societății cu denumirea de „Noua asociațiune a lucrătorilor tipografi din Iași”. Documentul este cu atât mai interesant, cu cât precizează și scopul, durata, organizarea acestei Societăți: „Scopul este solidarizarea lucrătorilor tipografi, ajutorarea lor în caz de lipsă de lucru, boală și altă inconveniență ce se poate întâmpla în cursul vieții lor”⁷.

Unele reglementări organizatorice încearcă să aducă o altă formă de asociere și anume Corporația Artelor Grafice din Iași⁸, înființată conform art. 44 din legea de la 17 august 1902 referitoare la organizarea meseriilor, cu toate că aici se întâlneau și muncitorii tipografi și patronii. Chiar dacă statutele acestei Corporații prevedeau, printre altele, la capitolul „Constituirea și scopul Corporațiunii”, „perfectionarea cunoștințelor teh-

⁴ Alexandru Constantinescu-Iași, vechi militant al mișcării muncitorești, membru al P.C.R. din anii ilegalității; din 1908 până în 1944 a deținut diferite funcții în conducerea Societății „Unirea”.

⁵ Document original, donația Constantin Săcăleanu, Iași, Muzeul de istorie a Moldovei. Memoriul solicita Casei Centrale a Meseriilor funcționarea în continuare a Societății „Unirea” ca personalitate juridică. Din donația citată face parte și certificatul eliberat de Grefa Tribunalului Iași, secția I, din 27 aprilie 1925, precum că Societatea „Unirea” este înscrisă la Tribunal în registrul special de Asociațiuni și persoane juridice la nr. 49/1924.

⁶ Document original, donația C. Săcăleanu, Iași, Muzeul de istorie a Moldovei.

⁷ Se mai menționează că „durata și numărul membrilor va fi nelimitat”, iar mijloacele bănești vor fi constituite din taxele de înscriere (2 lei de persoană), din cotizațiile lunare (1 leu de persoană), precum și din organizarea unor serbări, baluri.

⁸ În Corporația Artelor Grafice din Iași intrau, alături de tipografi, litografi și afiliații: cofetari și sculptori în lemn.

nice ale lucrătorilor și elevilor“⁹ sau „a îmbunătăți starea materială a meseriilor Corporației“, a înființa o casă de ajutor, azil, etc.¹⁰, totuși prezența patronilor în această organizație constituia frâna principală în lupta muncitorilor tipografi pentru cîștigarea unor revendicări economice de primă necesitate. De aceea, în memoriul lui Al. Constantinescu din 1924, mai sus citat, nici nu este amintită Corporația Artelor Grafice, considerîndu-se, deci, că aceasta nu face parte din tradiția tipografică progresistă, revoluționară ieșeană. Atitudinea ni se pare deosebit de semnificativă.

Același document ne relevă faptul că „Societatea Unirea s-ar putea zice cu drept cuvînt că în anul 1908 a fost *reinființată*“ (subl. ns.) și, fiind considerată ca o continuare a vechii societăți înființată la 1880, „nu s-a făcut nici un act constitutiv deoarece speram să devenim persoană morală prin Cameră și Senat. Împrejurările au făcut că nu ni s-au împlinit aceste speranțe și am ființat în modul acesta pînă în anul 1912, cînd s-a făcut prima intervenție la Casa Centrală a Meseriilor ca să ne recunoască ca persoană morală. Acest lucru s-a îndeplinit abia la 24 octombrie 1917 sub denumirea de Societatea culturală și de ajutor reciproc *Unirea* a lucrătorilor tipografi din Iași“ și care trebuia să respecte prevederile Legii pentru persoanele juridice.

Inițial, scopul acestei Societăți cuprindea, în afară de acordarea de ajutoare materiale, „o sumă de aranjamente pentru dezvoltarea culturală și căpătarea de cunoștinți mai aprofundate a meseriei noastre de tipografie, precum și grija ca în *limitele legii* (subl. ns.) să ne îmbunătățim soarta noastră ca lucrători în ateliere“¹¹. Cu toate că o mare parte din aceste sarcini au trecut pe seama Casei Centrale a Meseriilor, totuși Societatea „Unirea“ a avut un rol util, bine determinat, în apărarea intereselor muncitorilor tipografi ieșeni. Societatea constituie — după opinia noastră — acel *sine qua non* al dezvoltării ulterioare a organizației tipografice ieșene, care a cuprins trepte ce s-au numit: Sindicatul Artelor Grafice din Iași (1922), circumscripția XX Iași a Uniunii Muncitorilor Grafici din România (1936).

Pentru perioada dinaintea de primul război mondial și din timpul războiului, avem mai puține știri documentare despre Societatea „Unirea“. De altfel, într-un proces verbal al adunării generale a Societății din 2 septembrie 1918, printre altele, președintele Constantin Voinescu amintește de o „stagnare a activității Societății timp de doi ani“ (adică 1916—1918), ultima adunare avusese loc în 13 martie 1916.

Cu toate acestea, există cîteva mărturii documentare din perioada 1912—1915, care ne dovedesc preocupările de natură organizatorică și educativă ale Societății: discutarea în adunări generale a problemelor privind definitivarea, modificarea unor articole din statut, mărirea fon-

⁹ Statutele Corporației Artelor Grafice din Iași, Iași, 1904, p. 3.

¹⁰ *Ibidem*, p. 5.

¹¹ Document original, memoriul lui Al. Constantinescu-Iași din 1924 către Casa Centrală a Meseriilor, donația C. Săcăleanu, Iași, Muzeul de istorie a Moldovei.

dului de rezistență, primiri de noi membri (de exemplu, în august 1915, președintele Societății „Unirea” convocînd pe legătorii de cărți îi îndeamnă să se înscrie în Societate, căci condițiilor de muncă grele, „10—12 ore pe zi pentru o plată mizerabilă”, li se pot pune capăt „numai prin organizare”), închirierea unor săli pentru un sediu adecvat prestigiului Societății¹², organizarea unei excursii pentru membrii societari pe valea Prahovei și altele.

De asemenea, menționăm și câteva activități, al căror conținut politic relevă gradul înaintat al conștiinței muncitorești în contextul general al mișcării de organizare a clasei muncitoare din țara noastră. Astfel, în anii 1913, 1914, Societatea „Unirea” a trimis ajutoare în bani colegilor tipografi din Focșani și București, aflați în grevă — gesturi care semnifică solidarizarea cu cei care foloseau cea mai eficace armă de luptă împotriva exploatării capitaliste. Foarte interesantă ni se pare, chiar dacă nu s-a realizat, propunerea Comitetului Societății, avizată favorabil de adunarea generală din 16 martie 1914, de a se organiza un congres al tuturor societăților lucrătorilor tipografi din țară, în care sens, decizia definitivă urma să se ia pe baza aderărilor tuturor societăților menționate.

Cadrul de organizare a Societății culturale și de ajutor reciproc „Unirea” a lucrătorilor tipografi din Iași a fost fixat prin statutul Societății abia în anul 1917, statut aprobat de către Consiliul de administrație al Casei Centrale a asigurărilor muncitorești. Societatea „Unirea”, încă din anii 1914—1916, a cerut aprobarea statutului, aducîndu-i și modificările cerute de către Casa Centrală a Meseriilor, pentru ca, unele prevederi să nu fie „contrare legii”. Astfel, în februarie 1916, printre modificările și adăugirile cerute, Societatea „Unirea” a fost nevoită să renunțe la articolul care prevedea acordarea de ajutoare în caz de grevă.

Unele articole din statut au fost modificate, de-a lungul anilor, în sens pozitiv. De exemplu, în statutul intrat în funcțiune în 1917¹³ se prevedea la art. 22 că pe lângă cererea de înscriere, solicitantul trebuia să anexeze și 1) „certificatul de terminarea cursului specialității la care s-au aplicat și în care să se menționeze data intrării ca elev și data declarării ca lucrător, avînd împlinită vechimea de 5 ani de ucenicie sau

¹² Sediile cunoscute ale Societății „Unirea” au fost: între anii 1902—1907 — în curtea tipografiei „Naționala” din str. Vasile Alecsandri nr. 1; în 1912 — str. Stroici nr. 8, str. Mirzescu; în 1913 — str. Stroici nr. 8; în 1914 — str. Cuza Vodă (unde era și Societatea funcționarilor comerciali), str. Tufescu nr. 12 (în casele unui membru al Societății „Unirea”), str. Strolci nr. 8; în 1915 — str. Cuza Vodă nr. 71; în 1916 — str. Lt. col. Langa nr. 7, str. Cuza Vodă nr. 71; în 1918 — str. Lt. col. Langa nr. 7, str. Ștefan cel Mare nr. 11 (unde era și redacția ziarului „Arena”), în localul corporației „Progresul” din str. Vasile Alecsandri, în localul Corporațiile Unite din aceeași stradă; în anii 1919, 1920 și 1921 — str. Lt. col. Langa nr. 7, în localul corporației „Progresul” din str. Vasile Alecsandri, în localul Corporațiilor Unite din aceeași stradă.

¹³ „Unirea” — Societate culturală și de ajutor reciproc a lucrătorilor tipografi din Iași, *Statute*, Iași, 1919.

carnetul corporației respective; 2) actul doctorului Societății că nu e afectat de nici o boală cronică”. Printr-o adresă a Societății „Unirea”, document al cărui concept poartă data de 22 octombrie 1923, către Direcția Generală a Casei Centrale a Meseriilor și asigurărilor muncitorești se solicită modificarea articolului mai sus citat cu scopul de a lărgi dreptul de înscriere și deci „posibilitatea de a mări numărul membrilor Societății”. În noua redactare, art. 22 prevedea: „Pot fi acceptați ca membri în societate toți cei care fac parte din arta grafică cu auxiliarele ei, de la 18 ani în sus, fără să li se mai ceară acte de capacitate în meserie. Condițiunea principală este să fie numai salariați”.

Semnificativ și important era și art. 3 al statutului¹⁴, în care se preciza scopul Societății. În afară de menționarea ajutorării membrilor în caz de boală, lipsă de lucru, ne rețin atenția câteva prevederi, ce ilustrează preocupările Societății pentru ridicarea nivelului de pregătire profesională și intelectuală, a nivelului de trai a tipografilor: „a înființa o școală profesională tehnică pentru artele grafice; a propaga dezvoltarea intelectuală prin orice mijloace posibile; a lucra pe căile legale pentru îmbunătățirea soartei lucrătorilor; a dezvolta spiritul de înfrățire și solidaritate între membrii societății”.

Organul conducător era adunarea generală a Societății, care se întrunea o dată pe an, în aprilie, adunările generale extraordinare convocându-se „ori de câte ori trebuința va cere”. (De altfel, practic, registrele de procese verbale consemnează ținerea de adunări generale mult mai des, decât prevedea statutul). Statutul Societății consemna, prin art. 86 și 87, și ordinea de zi a adunărilor generale anuale (darea de seamă a Comitetului, raportul Comisiunii de verificare, votarea bugetului anual, alegerea noului Comitet de administrație și a Comisiei de verificare o dată la doi ani), precum și a adunărilor generale cu caracter extraordinar (modificarea statutelor, eventualele diferențe între membrii Societății și Comitetul de administrație)¹⁵.

O rigurozitate în ceea ce privește disciplina era înscrisă într-o serie de articole privitoare la: participarea la adunările generale (jumătate plus unul), la voturile exprimate („deciziunile adunării se iau cu majoritate absolută a voturilor exprimate... dacă va avea loc a doua votare, majoritatea relativă este de ajuns”), la ordinea și modul de a discuta în adunare, la dreptul oricărui societatar de a face propuneri adunării generale și altele.

Largi atribuții erau rezervate organului executiv ales de adunarea generală o dată la doi ani, și anume Comitetul de administrație și Comisiunea de verificare (cap. VI din statut), atribuții multiple, de zi cu zi ce reveneau președintelui Comitetului, dacă avem în vedere faptul că adunarea generală a Societății se întrunea o dată pe an, conform statutului. Ni se pare deosebit de important, în acest sens, art. 107 care preciza: „Comitetul de administrație căruia i se încredințează conducerea

¹⁴ Ibidem, p. 5.

¹⁵ Ibidem, p. 28.

morală și materială a Societății, este dator ca în toate chestiunile să țină socoteală atât de interesele societărilor, cât și ale Societății¹⁶.

Întrucât unul din scopurile Societății era și preocuparea pentru lărgirea orizontului cultural al tipografilor, statutul prevedea o serie de articole referitoare la activitatea de bibliotecă a Societății¹⁶. Acest deziderat s-a realizat în mai mică măsură din lipsă de fonduri. Adesea, banii necesari procurării de cărți erau repartizați pentru ajutorarea muncitorilor fără de lucru.

Documentele care intrau în discuția adunării generale anuale cuprindeau: darea de seamă asupra situației financiare, expunerea privind „mersul moral al Societății”, raportul Comisiunii de verificare, raportul bibliotecarului, raportul medicului Societății¹⁷.

Desigur, un capitol important îl constituia și cel privitor la fondurile Societății. Statutul din 1917 preciza că acestea se compun din: taxele de înscriere și reînscrisere, din cotizațiile lunare, din veniturile fondurilor de rezervă, din orice alte venituri extraordinare (serbări, baluri, donații etc.). Fondurile acestea generale se împărțeau în două și se administrau separat și numai pentru scopul cărui ii erau destinate, adică: 1/4 reprezenta fondul pentru ajutor în caz de lipsă de lucru și 3/4 fondul pentru ajutor în caz de boală și deces. Capitalul Societății se depunea la Casa de depuneri și consemnațiuni din Iași sau puteau fi plasate în efecte publice de valoare ale statului, păstrate la aceeași Casă.

Numeroase documente atestă că din punct de vedere financiar, Societatea „Unirea” întâmpina deseori greutăți. Semnificativă ni se pare o foaie volantă din 1918, care este de fapt un exemplar dintr-o listă de subscripție lansată de Comitetul Societății „Unirea” pentru „mărirea fondului de rezistență al Societății”. În introducerea listei, adresându-se fiecărui societar, Comitetul preciza: „Dat fiind piedicile grele ce ni se interpun pentru mărirea cotei și în deplin acord cu interesele reale ale societărilor, am hotărât lansarea acestor liste de subscripție, bilunare, cu scopul de a mări fondul de rezistență, pentru care sînteți rugat a subscrie suma ce o credeți necesară acestui fond de interes general”.

Desigur că numai o situație economică grea a muncitorilor tipografi ieșeni silea Comitetul Societății „Unirea” în 1924 să se adreseze procuraturii pentru a interveni la Banca „Muncitorul” (secție a Cooperativei „Casa Poporului” din Iași) unde depusese spre fructificare 15.775 lei, în vederea restituirii sumei respective „fiind în preziua unor împrejurări de natură a ni se cere sacrificii simțitoare”.

Un alt document grăitor în acest sens îl constituie o adresă din 1927 a Societății „Unirea” către Prima Societate de Economie din Iași în care se spunea deschis: „Societatea *Unirea* a lucrătorilor tipografi din orașul Iași avînd un însemnat număr de membri rămași fără lucru și epuizînd toate fondurile de ajutorare a acestora, cu onoare vă roagă să binevoiți a-i aproba retragerea sumei de 8.000 lei pentru a veni în ajutorul sus

¹⁶ *Ibidem*, pp. 25—26.

¹⁷ *Ibidem*, art. 109, p. 33.

numiților lucrători“. În anul următor, Societatea „Unirea“ va cere aprobare de la Tribunalul Iași, Biroul Persoanelor juridice, pentru mărirea cotelor lunare și deci și a ajutoarelor în raport cu cota.

Această asociație a muncitorilor tipografi ieșeni, care se încadrează în acea primă treaptă din procesul complex al organizării clasei muncitoare din țara noastră pe baze politice, și-a înscris, în programul ei de luptă, o serie de acțiuni concrete pentru apărarea și impunerea unor revendicări economice.

Sugestive sînt cîteva documente originale, inedite, de la începutul secolului nostru, din care se constată condițiile deosebit de aspre de muncă și de viață ale tipografilor ieșeni, hotărîrea lor de a acționa în comun, organizat, împotriva patronilor. Astfel, un memoriu din 18 martie 1900, adresat Camerei de Comerț și Industrie din Iași de către Consiliul de administrație a Societății muncitorilor tipografi din localitate cere, hotărît, acordarea unor revendicări, care demonstrează nu numai întărirea rezistenței muncitorilor față de intensificarea exploatarei capitaliste, dar și înaltă conștiință profesională, creșterea spiritului politic, al conștiinței de clasă. În sprijinul afirmațiilor noastre cităm, din memoriu, cîteva din revendicări: „fixarea minimului de salariu la 26 lei săptămînal; reducerea orelor de lucru la 8 pe zi; de a nu se mai permite în viitor a se instala tipografii în localuri improprii; de a nu se mai permite în viitor și elibera autorizație pentru instalarea de tipografii decît persoanelor care vor dovedi cu certificate și vor fi recunoscute că posedă deplină cunoștință în această branșă; patronii să fie obligați a efectua toate lucrările cu lucrători specializați în această branșă, ș.a.“.

Memoriul în discuție a fost însoțit și de un amplu raport al dr. Müller, medicul Societății, un document acuzator al condițiilor inumane de lucru și de viață al tipografilor. Existența unor boli ca anemia, tuberculoza pulmonară și intoxicația saturnină se datoresc, conform constatării dr. Müller, următoarelor cauze: a) atelierele erau adevărate „focare de infecțiune“, amintind, în acest sens, „lipsa de spațiu, lipsa de lumină și ventilație“, modul neigienic de a bea apă din vase deschise și cu un singur pahar, dependențele sanitare care erau „într-o stare uimitoare de necurătenie și în unele locuri, curțile fiind depozitele dejecțiilor tuturor locuitorilor din acele case“; b) mijloacele de trai ale tipografului „fiind foarte restrînse, locuiește de ordinar în părțile cele mai insalubre ale orașului și e nevoit a se mărgini într-o hrană insuficientă și necorespunzătoare cu munca sa cea grea“. Raportul dr. Müller concluzionează „trebuie să cerem ca să se construiască st bilimente speciale de tipografie, avîndu-se în vedere ultimele principii științifice ale igienei... prin o acțiune solidară (subl. ns.) să se amelioreze pe cît se poate condițiunile de trai ale tipografilor, astfel încît pe lingă o locuință sănătoasă, să se poată hrăni bine“.

O expresie deosebită a gradului de dezvoltare a conștiinței politice, a spiritului de organizare, a simțămîntelor de solidaritate între muncitori în fața exploatarei capitaliste a constituie așa numita „Convențiune“ din

29 octombrie 1902 : „Subsemnații lucrători cu bucata din atelierul tipografiei *Evenimentul* ne declarăm solidari cu toți ; toți pentru unul și unul pentru toți. Acel ce ne va trăda cauza va fi adus la cunoștința societății (subl. ns.), deălmădat de colegii lui și izgonit din toate atelierelor pe motivul că lucrează contra colegilor săi“.

Aceiași tipografi de la același ziar, revin, la 19 ianuarie 1903, cu o nouă „Convențiune“ mai amplă în conținut, mai clarvăzătoare ca spirit politic : „... ne legăm... prin această convențiune, făcută de buna noastră voie de a fi solidari între noi în orice împrejurări spre a ne apăra interesele noastre din acest atelier în modul următor :

— Nu vom părăsi lucrul decât cu toții și nici de cum câte unul, fiind tovarăși de muncă, deoarece avem asupra noastră răspunderea întregului atelier,

— Cel ce nu se va supune conform convențiunii făcută între noi va fi tradus înaintea justiției și făcut responsabil de daunele suferite de tovarășii lui“.

Una din paginile cele mai glorioase ale luptei revoluționare a tipografilor ieșeni o constituie acțiunile greviste din vara anului 1918¹⁶. Dintr-o serie de documente originale, însoțite de mărturiile tov. Constantin Săcăleanu, fost muncitor tipograf, membru de partid din ilegalitate, se reliefează via activitate a Societății „Unirea“, caracterul organizat, unitatea de acțiune între muncitori, spiritul de solidaritate.

Astfel, o serie de memorii din iunie 1918 a celor circa 300 tipografi de la atelierelor „Evenimentul“, „Ecoul“¹⁷, „Progresul“, „Dacia“, „Naționala“, „Neamul românesc“, „Versuri și proză“, etc. sînt adresate președintelui Societății „Unirea“ ; prin ele se cerea, hotărît, o intervenție cît mai fermă pe lîngă patroni pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și muncă „atît pentru societari, cît și a tuturor lucrătorilor tipografi din Iași“ (subl. ns.), „avîndu-se în vedere scumpirea exorbitantă“ a articolelor alimentare, mai ales. Toate aceste memorii au fost discutate în adunarea generală a tipografilor ieșeni din 24 iunie 1918, Comitetul Societății „Unirea“ prezentînd un memoriu unic către patronii tipografiilor din Iași, document aprobat în unanimitate în adunarea respectivă. Reproducem cîteva rînduri, zguduitoare prin realitatea lor demascatoare, din partea introductivă a memoriului : „Trăim vremuri excepționale. Pe zi ce trece, greutățile traiului devin tot mai mari, amenințînd astfel existența noastră dacă mai rămînem cu salariile insuficiente pe care le primim astăzi. Vorbim aici numai de hrana zilnică... a cărei scumpire s-a înzecit, față de timpurile normale, fără a mai pomeni de articolele de îmbrăcăminte și încălțăminte de care nici nu ne putem apropia, dat fiind prețurile fantastice la care au ajuns“.

Memoriul din 24 iunie solicită unsprezece revendicări, dintre care cităm : „sporirea salariilor la 120 lei săptămînal (minimum) pentru lucră-

¹⁶ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne și Gh. Unc, *Mișcarea muncitorească din România 1916—1921*, București, 1971.

¹⁷ Documente originale, donația C. Săcăleanu, Iași, Muzeul de istorie a Moldovei.

torii cu doi ani vechime, iar pentru cei sub doi ani cu 80 lei săptămînal, paginatorii de la ziare vor primi un plus de 2 lei pe zi; mașiniștii vor fi retribuiți în aceleași condiții ca și zețarii; elevii zețari și mașiniștii după invoială și după merit; *orele de lucru se fixează la 8 pe zi* (subliniat în textul original — n. ns.); ora suplimentară de noapte se fixează la 3 lei; igiena atelierelor să se facă o dată pe săptămîină; curățenia generală, spălarea dușamelelor, atelierul să dispună de bluze sau halate pentru lucrători, o sală pentru îmbrăcat și spălat, ventilatoare electrice“.

Procesul verbal al acestei memorabile adunări generale, semnat de 69 muncitori tipografi consemnează o conștiință politică muncitorească înaintată, un înalt spirit de solidaritate în acțiunea hotărîtă de a obține revendicările mai sus menționate: „Mai declarăm, pe cuvînt de onoare, că în nici un caz nu vom primi alte condițiuni decît cele prevăzute în memoriu, oricare ar fi consecințele. Ne mai obligăm de asemenea, ca în caz cînd vreunul din colegii noștri ar rămîne fără lucru, de a-l susține și a căuta pe toate căile posibile de a fi reintegrat în lucru“.

Interesante mărturii, verbale, despre greva din 1—5 iulie 1918, la care s-au alăturat și tipografi refugiați din București, ne dă și tov. Constantin Săcăleanu, fost participant la aceste acțiuni: „În timpul celor cinci zile cît a ținut greva, la Iași n-a apărut nici unul din cele 11 ziare ce se tipăreau în acea vreme aici. După cinci zile de tratative duse cu patronii, în cabinetul generalului Anastasiu, comandantul diviziei a IX-a, care era, totodată, și comandant militar al orașului și județului Iași, delegații noștri, acționînd cu dîrzenie și fermitate, avînd sprijinul activ de solidaritate deplină al muncitorilor tipografi greviști, au impus patronilor acceptarea sporirii salariilor și crearea unor condiții mai bune de muncă. Cel mai important succes al acelei greve a fost obținerea, *pentru prima dată în România*, a zilei de muncă de opt ore. Această victorie, obținută la 5 iulie 1918 de tipografi ieșeni, a răsunat ca un imbold la luptă în rîndurile muncitorilor ceferiști, textiliști, brutari, tăbăcari, ale celor de la Fabrica de țigarete și ale altora care n-au pregetat să lupte pentru obținerea acelorași revendicări“.

Semnificativ este faptul că în perioada celor cinci zile de grevă a fost prezent la Iași, în mijlocul tipografilor, I. C. Frimu. Acesta a vorbit greviștilor în sala Corporației „Progresul“, îndemnîndu-i la luptă unită împotriva exploatării și asupririi sociale, pentru drepturi economice și politice. Cuvintele lui I. C. Frimu au mobilizat și mai mult pe tipografi în acțiunile lor revendicative, dînd grevei un caracter hotărît și cuprinzător.

Ample relații despre adunarea generală din 24 iunie în sala Corporației „Progresul“ din str. Vasile Alecsandri și despre greva din 1—5 iulie sînt date detaliat în ziarul „Unirea Grafică“, apărut la Iași la 1 septembrie 1918 ca organ de luptă al lucrătorilor tipografi. Precizîndu-se într-un articol-manifest că „apărem ca organ al Societății *Unirea*“, ziarul prezintă în editorialul intitulat „Mișcarea lucrătorilor tipografi“ principalele succese practice și politice ale grevei din 1—5 iulie:

„În ziua de 1 iulie 1918 s-au ridicat (lucrătorii tipografi — n. ns.) ca un singur om, au paralizat capitalul punându-se cu toții în grevă și nu au cedat pînă nu li s-au satisfăcut toate cererile formulate în memoriul lor.

În această zi s-a cimentat pentru totdeauna solidaritatea lucrătorilor tipografi din ambele Capitale și din întreaga țară, formînd blocul de granit care va înfrunta pe viitor toate luptele și va revendica aspirațiile lor.

Prin mișcarea aceasta, care a fost pe deplin încununată de succes, s-a înscris cea mai glorioasă pagină în analele corpului tipografic din România, căci s-a realizat parte din visul nostru, între altele s-a cîștigat *opt ore de lucru pe zi* (subliniat în textul original).

Mîndri de succesul înregistrat și încrezători în solidaritatea tuturor lucrătorilor tipografi care ne dă frumoase speranțe pentru viitor, să strîgăm cu toții: Trăiască solidaritatea lucrătorilor tipografi !⁴.

Editorialul citat cuprinde în esență toate ideile din cuvîntările rostite în adunarea generală din 24 iunie de către tipografi, precum și din zilele grevei. O fermitate și o intransigență revoluționară, demne de elogiat, o expresie desăvîrșită a solidarității tuturor muncitorilor tipografi (inclusiv a celor refugiați din teritoriile vremelnice ocupate de dușmani) — toate acestea străbat ca un fir roșu materialele publicate de „Unirea Grafică“.

O matură conștiință politică se desprinde din articolul „Datoria noastră“ a tipografului V. D. Grăjdeanu: „Este o datorie elementară și sacră să luptăm pentru o cauză justă din toate punctele de vedere... noi, strîns uniți, grupați cît mai solid ne vom impune ca o forță, vom para loviturile și vom obține de la patroni ceea ce ni se cuvine, așa cum s-a petrecut în recenta grevă încununată de succes. *Printr-o cimentare perpetuă a reformelor cîștigate, să ne gîndim într-una că rolul muncitorimei în timpurile viitoare va fi de mare importanță și datoria noastră — a acelora de azi — este de a prepara terenul pe toate căile*“ (subl. ns.).

Unele din procesele verbale ale adunărilor generale ale Societății „Unirea“ din a doua jumătate a anului 1918 conțin informații deosebit de utile pentru cercetător, întrucît acestea evidențiază spiritul de solidaritate între tipografi, tăria poziției lor de a fi cucerit marea bătălie pentru ziua de muncă de opt ore nu printr-o lege votată în parlament, ci prin luptă revoluționară. Exemplul acesta de luptă a avut ecou și în alte orașe (Galați, Roman), unde tipografii au impus patronilor același deziderat²⁰.

Încercărilor patronilor de a lovi, sub diferite pretexte, în drepturile cucerite de tipografi, li s-au opus hotărîrea și energia acestora de a fi uniți și solidari. În numele Societății „Unirea“, președintele acesteia, Constantin Voinescu, mulțimea „colegilor de la tipografia *Tribuna* pentru frumosul și demnul lor gest, refuzînd de a se mai strecura în acest

²⁰ V. Liveanu, 1918 — *Din istoricul luptelor revoluționare din România*, Editura politică, București, 1960, p. 300.

ziar articole menite a lovi în conducătorii și organizația noastră”²¹. De asemenea, în adunarea generală din 6 decembrie 1918, Gh. Tănase a relevat ca pe o victorie faptul că „datorită energiei lucrătorilor s-au putut înlătura în unele ateliere încercarea patronilor de a micșora salariile și majora porția de lucru”. În cadrul aceleiași adunări s-a mai enunțat o idee deosebit de prețioasă prin conținutul ei politic, înaintat. Deși în statut nu se putuse înscrie, la capitolul despre scopul Societății, prevederea „ajutor în caz de grevă”, totuși, datorită întăririi sentimentului de a fi o forță, de care trebuie să se țină seama în mersul evenimentelor istorice, Gh. Tănase subliniază: „trebuie să fim pregătiți pentru orice eventuală lovitură și atunci când s-ar întâmpla ca unul din colegi să cadă victimă, noi cei care vom rămâne în lucru să le venim în ajutor săptămânal, înlăturând astfel o armată de rezervă a lucrătorilor, concurența între ei și deci micșorarea salariilor la care țin patronii”.

Spiritul de solidaritate manifestat de Societatea „Unirea” se evidențiază și pe linia colaborării și sprijinirii acțiunilor muncitorești din alte orașe ale țării. Astfel, în decembrie 1918, tipografiile ieșeni au trimis victimelor de la 13 decembrie din București importante ajutoare materiale și o dată cu acestea, sprijinul lor moral, declarându-se solidari cu cauza dreaptă, a greviștilor bucureșteni. De asemenea, în același spirit de solidaritate, membrii Societății „Unirea” au acționat pe linia sprijinirii luptei tipografilor din alte localități ale Moldovei: „Sarcina noastră — se consemnează în procesul verbal al adunării generale din 23 septembrie 1918 — este de a organiza pe toți colegii din provincie”²².

Faptul că în perioada 1917—1920 Societatea „Unirea” se remarcă prin preocupările de rezolvare pe cale politică a problemelor economice, profesionale, ale muncitorilor — greva constituind o eficientă armă de luptă, dar și un mijloc de educație politică — demonstrează saltul calitativ realizat în procesul de maturizare a Societății ca organizație bazată pe lupta de clasă. Adică, în forma veche organizatorică, de Societate de ajutor reciproc, s-a dezvoltat, în acești ani, conținutul nou al luptei tipografilor ieșeni.

Din fervoarea acțiunilor greviste din 1918 un adevăr se desprindea pentru muncitorii tipografi: a fi organizat înseamnă a fi o forță. Unirea, voința neclintită a tuturor muncitorilor, creșterea spiritului de organizare, a maturizării conștiinței politice sînt demonstrate de încă două alte documente originale, care arată rolul de organ mobilizator prestigios al Societății „Unirea” în acest an efervescent, revoluționar, care a fost 1918. Este vorba despre întocmirea unui Regulament interior de atelier și un Regulament pentru buna funcționare a biroului de plasare înființat pe lângă Societatea „Unirea”, documente elaborate în toamna anului 1918, ca urmare directă a succesului grevei din iulie, și aprobate de adunarea generală a societăților tipografi la 11 noiembrie 1918, docu-

²¹ Idem, din 11 noiembrie 1918.

²² Documente originale, donația C. Săcăleanu, Iași, Muzeul de istorie a Moldovei.

mente care ilustrează creșterea prestigiului Societății în rîndul muncitorilor.

Sînt impresionante prevederile celor două regulamente, care cu deosebită autoritate, izvorită din conștiința puterii clasei muncitoare, vin să precizeze relațiile dintre lucrători și patroni, obligațiile unora față de alții, apărînd dreptele revendicări ale lucrătorilor, îngrădind abuzurile patronatului. Erau înscrise în aceste regulamente, printre altele, prevederi ca :

— orice patron nu va putea angaja nici un lucrător decît numai prin intermediul biroului de plasare înființat pe lîngă Societatea „Unirea“;

— orice lucrător pentru a putea beneficia de prescripțiile legale ale biroului de plasare, va trebui să fie membru cotizant în Societatea „Unirea“, nefiind membru se va înscrie imediat în Societate considerînd ca prima condiție de angajament de a fi societar (deci, se urmărea și întărirea organizatorică a Societății) ;

— orice lucrător oare nu va putea face dovada vechimei lui ca lucrător, va fi supus examinării unei comisii tehnice compusă din trei membri, constituită din sînul Societății și care își va da avizul (deci, înaltă conștiință profesională) ;

— patronii sînt obligați de a veghea la igiena atelierelor, care să fie prevăzute cu ventilatoare, lavoare de spălat, vestiare, halate pentru lucrători. — medicul Societății avea obligația să inspecteze lunar atelierele și să raporteze Comitetului Societății ;

— în orice atelier se prevedea a fi un delegat al lucrătorilor, ales de adunarea generală, recunoscut de Societate, cu misiunea de a veghea ca interesele lucrătorilor să nu fie încălcate ;

— pentru respectarea legală a regulamentelor, la nevoie, cu aprobarea adunării generale, se vor lua măsuri ca : greva generală, boicotul etc. pentru a se menține neștirbite prescripțiile în baza cărora se înființase biroul de plasare al Societății.

Prin toate aceste prevederi, precum și altele nemenționate aici, tipografii ieșeni se încadrează, în contextul mișcării revoluționare generale a țării, ca un important detașament de luptă al clasei noastre muncitoare.

Semnificativ este conținutul convocării din decembrie 1918 a personalului tipografiei „Dacia“ pentru a discuta ce măsuri trebuie luate împotriva acțiunii patronilor de a da avize de opt zile lucrătorilor. Motivarea convocării, concepută și redactată de Gh. Tănase, constituie o mărturie elocventă a exploatarei capitaliste, dar și hotărîrea dîră a muncitorilor de a învinge. Iată cîteva idei din conținutul acestei necruțătoare acuzații la adresa regimului burghez : „În casele multora dintre colegii noștri, Crăciunul va găsi *Mizeria* regină și *Sărăcia* sfetnic ; căci două mii de ani de mizerie și de schingiuire a sufletului muncitoresc nu e de ajuns ; pofta celor nesățioși vrea un tribut și mai mare din parte-ne... patronii tipografi din Iași de comun acord aruncă țărîna mizeriei asupra noastră cu lopata neînduratăului aviz de 8 zile ce mulți din colegii noștri l-au primit...“.

Exemplul luptei tipografilor din București însuflețește și pe ieșeni și convocarea, semnată de 39 muncitori de la „Dacia”, se încheia cu chemarea : „Toți cei ce au o conștiință de lucrător, sufletul suprasaturat de mizeria vieții... toți acei ce ca lucrători vor să fie în rindurile celor ce luptă pentru pâine și dreptate, vor fi la datoria lor astăzi (adunarea generală din 11 decembrie, n. ns.). *Cei ce nu vor veni ne sunt tovarăși la bine și trădători când e vorba de greul luptei*” (subliniat în textul original)²³.

Este semnificativ și faptul că, în acest context general al evenimentelor revoluționare, Societatea „Unirea” a răspuns afirmativ invitației Partidului Socialist de a participa la sărbătorirea zilei de 1 Mai. În adunarea generală a Societății din 29 aprilie 1919, la propunerea lui Gh. Tănase, s-a hotărât ca în fiecare an să se sărbătorească 1 Mai ca „sărbătoarea muncitorimii”.

O amplă acțiune revoluționară a muncitorilor tipografi ieșeni a fost greva din ianuarie 1920. După încetarea lucrului, greviștii se întruneau zilnic în sălile organizațiilor muncitorești, unde discutau despre desfășurarea grevei și măsurile ce trebuiau luate pentru obținerea revendicărilor²⁴. Cu lupta tipografilor din Iași s-au solidarizat și ziarisții de la „Lumea”, „Opinia” și „Iașul socialist”²⁵. Grevă a luat sfârșit la 3 februarie 1920 prin izbînda tipografilor, fapt consemnat și în „Iașul socialist” din 8 februarie 1920.

Solidaritate, front comun, atitudine unitară și energică în lupta împotriva exploatarei capitaliste, — iată principalele învățăminte trase, de-a lungul anilor, și de tipografia ieșeni. Convingerea lor, tot mai clară, s-a format în sensul că organizare înseamnă forță, reușită în luptă. În acest sens, Societatea „Unirea” din Iași și-a adus o contribuție de seamă, mai ales în anii 1917—1920, îndeplinind un important rol mobilizator și organizator pe plan local al muncitorilor tipografi. Aceștia și-au manifestat adeseori atașamentul sufletesc față de Societate. De exemplu, o cerere a lui Vasile Hagiac, tipograf „chemat de către Patrie de a-mi face datoria de ostaș” (1914—1917), consemnează dorința de a nu fi suspendat de la drepturi conform art. 91 din statut, în același timp, precizînd : „... la întoarcere să o găsesc (Societatea, n. ns.) într-o stare mult mai înfloritoare ca astăzi, pentru ca astfel să poată cuprinde cît mai mult în juru-i, tot ce poate fi membru al ei și totodată să aducă cît mai bine la îndeplinire, frumosul și mărețul scop pentru care a luat ființă”.

Ca un rezultat al acțiunilor revoluționare din 1918, ca un rezultat al creșterii conștiinței politice a unei bune părți din detașamentul tipografilor ieșeni, în procesul verbal al adunării generale din 6 decembrie 1918 găsim consemnat cuvîntul dr. Ghelerter, medicul Societății, care

²³ Partea introductivă a acestei convocări este, prin conținutul său, un adevărat manifest revoluționar.

²⁴ Clara Cușnir-Mihailovici ș.a., lucr. cit., p. 233.

²⁵ „Clopotul”, 30 ianuarie 1920.

insistă asupra necesității transformării Societății în Sindicat. Președintele asigura adunarea : „cît de curînd Societatea va fi transformată în Sindicat“. Propunerea era viu discutată și în adunarea generală din 3 martie 1919, cînd este supusă la vot, întrunind 17 voturi pentru și 16 contra. Problema a fost reluată și în adunarea generală din 28 mai, cînd se hotărăște înființarea Sindicatului lucrătorilor tipografi din Moldova, alegîndu-se și un comitet provizoriu (St. Lungu, Gh. Tănase, V. Grăj-deanu, Al. Constantinescu-Iași, și alții). La 1 iulie 1919 s-a înființat Sindicatul lucrătorilor „Artelor Grafice“ din Iași, despre o fuzionare între acesta și Societatea „Unirea“ discutîndu-se și în adunarea generală extraordinară din 14 aprilie 1921 (se cerea „ca acești colegi care sunt membri în Sindicat să fie și în Societate cu aceleași drepturi“).

Cert este că o dată cu reînființarea la 1 ianuarie 1922 a Sindicatului Artelor Grafice din Iași în baza legii Trancu-Iași, obținîndu-se calitatea oficială de personalitate juridică pe baza statutului sindicatului, organizarea muncitorilor tipografi ieșeni va cunoaște o etapă nouă, etapa organizării sindicale sub conducerea directă a P.C.R.

Societatea „Unirea“, reanimată din cînd în cînd de cîte un grup de tipografi, nemaiavind decît o viabilitate temporară, a continuat să activeze pînă în anul 1944. În îndelungata sa activitate, Societatea „Unirea“ a lucrătorilor tipografi din Iași a contribuit la ridicarea conștiinței revoluționare a membrilor săi, a dat mișcării muncitorești din țara noastră elemente înaintate, luptători neînfricați împotriva asupririi sociale, pentru drepturi și libertăți democratice, dintre care amintim : Andrei Petrovici (membru al P.S.D.M.R.), Neculai Buzdugan, Ștefan Lungu, Gheorghe Cănilă, Ion Breabăn, Alex. Constantinescu-Iași, membru al P.C.R. din anii ilegalității, Gheorghe Tănase, Ion Niculi, Gheorghe Croitoru, Constantin Săcăleanu, de asemenea, membri ai P.C.R. din anii ilegalității și activiști de seamă ai partidului.

LA SOCIÉTÉ DES OUVRIERS TYPOGRAPHES „L'UNION“ DE IASSY

(1880—1922)

R é s u m é

Dans le cadre général du mouvement ouvrier de notre pays de la fin du XIX-ème siècle et du but du XX-ème siècle, on trouve plusieurs formes d'organisation et de lutte des divers catégories d'ouvriers.

Cette étude présente l'une des organisation typiques pour cette époque-là, la Société des ouvriers typographes de Iassy entre 1880—1922. L'auteur décrit les formes d'organisation de cette société, son activité et ses résultats obtenus dans la lutte économique et politique.

L'idée de base de cette étude est de souligner la lutte organisée par les ouvriers typographes de Iassy.